

Kriminalita mladistvých a možnosti jej prevencie

Peter Čonka, Andrea Čonková

Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Národohospodárska fakulta, Ekonomická univerzita, Bratislava

Anotácia: *Kriminalita mladistvých a možnosti jej prevencie.* Cieľom príspevku je analýza jednotlivých druhov kriminality a jej príčin, s akcentom na špecifická mladistvých páchatel'ov. Dôraz kladieme na rodinné prostredie, médiá a školu, ako možné oblasti vzniku páchania trestnej činnosti mladistvými, pričom neopomíname ani možnosti jej prevencie z hľadiska práva. Príspevok je doplnený o čiastkové výsledky prieskumu realizovaného za účelom zistenia najčastejších druhov a motivácie na páchanie trestnej a protispoločenskej činnosti mladistvých.

PEDAGOGIKA.SK, 2015, ročník 6, č. 3: 160-175

KLúčové slová: mladistvý, kriminalita, prevencia, páchatel', rodina, médiá, škola.

Juvenile Delinquency and Means of its Prevention. *The aim of contribution is analysis of some kinds of criminality and its causes with accent on juvenile perpetrators. We pay attention to family environment, media and school, as some possible areas which can create criminal conduct of juvenile and we also include the possibilities of legal prevention of this behavior. The contribution is supplemented by partial results of research which had been realized to find out the most typical kinds of criminal and antisocial behavior of juvenile and their motivation to this conduct.*

PEDAGOGIKA.SK, 2015, Vol. 6 (No. 3: 160-175)

Key words: juvenile, crime, prevention, perpetrator, family, media, school.

Úvod

Kriminalita sa v súčasnej dobe stáva vo všeobecnosti čoraz významnejším problémom. Spoločnosť sa dynamicky mení, zmeny súvisia s podmienkami života ľudí. S kriminalitou mladistvých sa nestretávajú len učitelia v školách, ale aj ostatní ľudia, či už na uliciach, vo verejných dopravných prostriedkoch alebo v rámci susedských vzťahov.

V tejto súvislosti je potrebné zisťovať, z akých pohnútok mladiství páchajú trestnú činnosť a sledovať aktuálne zmeny v druhoch páchanej trestnej činnosti mladistvými, aby bolo následne možné prijať vhodné a efektívne systémy regulácie a prevencie kriminálnej činnosti. Mladiství sú z celospoločenského hľadiska veľmi ohrozenou skupinou. Ak sa ich patologické správanie nepodchyťí včas a nenastolia sa účinné prostriedky prevencie, môže sa toto správanie rozrásť do širších rozmerov. Žiaľ, prepojeniu delikventného

správania osôb v období dospievania a neskôr v dospelom veku sa štatistiky nevenujú.

Je potrebné prinášať nové poznatky vo všetkých spoločenskovedných disciplínach, ktoré problematike kriminality mladistvých venujú pozornosť. V našom príspevku ju analyzujeme z pedagogického, ale predovšetkým právneho a kriminologického hľadiska. Domnievame sa, že je nutné hľadať prieniky zistení, aby bolo možné komplexné a účinné riešenie daného problému. Preto sa zameriavame na analýzu druhov a príčin kriminality mladistvých a možnosti jej prevencie tak, ako ich klasifikuje právna veda.

Vychádzajúc z teórie Ondrejkooviča (2009) vymedzenia kriminality, prednosťou normatívneho vymedzenia je jeho „*presnosť, jednoznačnosť obsahu a rozsahu kriminality*“ (Ondrejkoovič, 2009, s. 194).

Na účely zistenia najčastejších druhov trestnej a protispoločenskej činnosti páchanej mladistvými sme v roku 2012 realizovali prieskum (ďalej len *prieskum*) formou dotazníka na vzorke 120 žiakov základnej školy v Rožňave, špeciálnej základnej školy vo Fiľakove a gymnázia v Bratislave vo veku od 14 do 15 rokov. Okrem toho, cieľom bolo zistiť aj ich motiváciu na páchanie tejto činnosti. Čiastkové výsledky tohto prieskumu sú uvedené pri jednotlivých druhoch trestnej a protispoločenskej činnosti páchanej mladistvými.

Vymedzenie pojmu kriminalita mladistvých

Z právneho hľadiska je kriminalita „*súhrn trestných činov, ktoré spáchali či už úmyselne, alebo z nedbanlivosti trestnoprávne zodpovední jedinci na istom mieste a za určité obdobie*“ (Kopp, 2009, s. 10). Mladistvý je v zmysle Trestného zákona osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku.

Z hľadiska pedagogiky ide o obdobie staršieho školského veku, obdobie puberty a adolescencie. V škole hovoríme o žiakovi. V príspevku budeme používať pojem z oblasti práva, teda mladistvý.

Je to neľahké obdobie dospievania, konfliktné a búrlivé, mladý človek prechádza zmenami biologickými, kognitívnymi, sociálno-emocionálnymi. Je to obdobie, kedy prevláda snaha o osamostatnenie sa, zároveň však má veľký vplyv začlenenie sa do kolektívu rovesníkov a postavenie v ňom. Mladistvý je veľmi citlivý na to, ako ho vníma okolie. Rodičia si často neuvedomujú, že tresty a zákazy nepomáhajú, naopak, môžu vyvolať poruchy sebahodnotenia detí a pocity menejcennosti.

V tomto vekovom období tiež mnoho žiakov prechádza do iného prostredia, zo základnej na strednú školu, kde je nutné sa vyrovnáť jednak s novým školským kolektívom a aj s iným systémom štúdia. Silnejúci tlak z okolia a dôraz mladistvého na postavenie v kolektíve, snaha zapáčiť sa môže mať tiež vplyv na absenciu v škole a páchanie trestnej činnosti počas nej.

Páchateľ trestného činu je ten, kto trestný čin spáchal sám. Trestný zákon z hľadiska vymedzenia trestnej zodpovednosti mladistvého páchatel'a pripúšťa, aby mladistvý páchatel' nebol trestne zodpovedný v prípade, ak je mladší ako pätnásť rokov a v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie. Takéto ustanovenie zákona možno interpretovať ako reakciu zákonodarcu na skutočnosť, že mladiství sú na rôznej mentálnej a osobnostnej úrovni a z toho dôvodu nemôžu rovnako posúdiť protiprávnosť svojho konania.

„Quay a Person na základe štatistického spracovania údajov o mladistvých delikventoch rozlíšili štyri typy týchto juvenilných delikventov:

- neprimeraní: nezrelí jedinci, ktorí sa vyznačujú poruchou koncentrácie, zmätenosťou, rozptýlenosťou a nestabilitou;
- nesocializovaní: psychopatickí jedinci s nedostatkom socializácie a empatie, s črtami impulzivitu, útočnosti, rebelantstva;
- neurotickí: narušení jedinci, ktorí sú sociálne utiahnutí, prežívajú pocity viny, úzkosti a depresie;
- sociálne subkultúrni jedinci, ktorí vyrastali v zaostalých podmienkach a ktorí si znútorňovali normy delikventnej subkultúry“ (cit. podľa Ivora, 2006, s. 463).

Príčiny kriminality mladistvých

Kriminálne správanie mladistvých môžu ovplyvňovať vnútorné aj vonkajšie determinanty. Z vonkajších sa zameriavame na **rodinné prostredie, médiá a školu**. Niet pochyb, že **rodina** má kľúčový vplyv na vývoj mladého človeka, formovanie jeho hodnotového rebríčka, životných postojov a jeho mravnostnú vyspelosť. Medzi rodičmi a deťmi vznikajú rôzne sociálne interakcie, pričom dospievajúci preberá od svojich rodičov aj vzory správania. Rodina teda do značnej miery ovplyvňuje kvalitu osobnosti človeka.

Dysfunkčná rodina môže byť významným kriminogénnym faktorom. Rozvrátenosť rodinného prostredia je väčšinou zapríčinená alkoholizmom v rodine, intelektuálnou zaostalosťou rodičov, veľkým počtom detí v rodine, chudobou alebo krutým trestaním. Odborná literatúra (napr. Tamášová, 2008) v tejto oblasti poukazuje na skutočnosť, že páchatelia trestných činov pochádzajú z rodín s výskytom alkoholizmu, nízkou vzdelanostnou úrovňou, pričom výnimkou nie je ani výskyt páchatel'ov trestných činov v rodine. Prítomnosť trestanej osoby môže byť spúšťačom delikventného správania mladistvého. Ten môže od takejto osoby preberať vzory správania a napodobňovať ho v prípade, ak ho považuje za štandardné.

Rozvrátené rodinné prostredie s nefunkčnými vzťahmi medzi príbuznými môže viesť mladistvých k tomu, aby vynechávali vyučovanie v škole a zapríčiňuje tak fenomén tuláctva, pričom mladiství následne najčastejšie

páchajú trestnú činnosť najmä formou spolupáchateľstva. Mladý človek postupom času preberá normy, ktoré sa v skupine uplatňujú bez ohľadu na ich protizákonný charakter a pod vplyvom väčšiny pácha trestnú činnosť. Jedná sa predovšetkým o krádeže vecí malej hodnoty, výtržníctvo a mravnosťnú kriminalitu. Takýto mladý dospelávajúci má pocit anonymity a spolupatričnosti k skupine. Paradoxom býva, že do skupín páchajúcich trestnú činnosť sa začleňujú jedinci, ktorí sú inak nevýrazní a osobnostne slabí, keďže nedokážu zaujať iným spôsobom. Páchaním trestnej činnosti, ktorú často aj neuvážene prezentujú, sa snažia získať rešpekt a uznanie svojho okolia.

V chudobných rodinách sa často vyskytuje tzv. sociálna kriminalita, teda páchanie trestnej činnosti v dôsledku nedostatku finančných prostriedkov, pričom dieťa si takéto návyky osvojuje zväčša od svojich rodičov. Mladiství pochádzajúci z chudobných rodín páchajú, pochopiteľne, najmä majetkovú trestnú činnosť, pretože im slúži na uspokojovanie svojich životných potrieb. Môže ísť o drobné krádeže, hlavne potravín z obchodov, alebo poľnohospodárskych plodín zo záhrad a polí. Predmetom ich útokov bývajú aj deti z lepšie finančne zabezpečených rodín, aby si týmto spôsobom kompenzovali svoj finančný deficit. Rodičia môžu využívať svoje deti ako nástroj na páchanie krádeží. Mladiství sú v takomto prípade označovaní ako nepriami páchatelia.

Kriminálne správanie mladistvých sa môže vyskytnúť aj v dobre finančne zabezpečených rodinách, v dôsledku zaneprázdnenosti rodičov, ktorí sa výchove svojich detí primerane nevenujú. Mladiství v takýchto rodinách majú voľnosť, ktorá nezodpovedá ich rozumovej a mravnostnej vyspelosti a v dôsledku týchto skutočností často začínajú užívať rôzne návykové látky, pod vplyvom ktorých a v súvislosti s ich užívaním, páchajú trestnú činnosť.

Príčinou kriminality mladistvých môže byť aj nevhodný výchovný štýl rodičov. V prípade, ak dieťa vyrastá v rodine, v ktorej rodičia nevenujú dostatočnú pozornosť rozvoju jeho intelektuálnych schopností a dostatočne mu neprejavujú citovú náklonnosť, nezabezpečujú mu citové zázemie, takéto rodinné prostredie môže viesť k agresívnemu správaniu, ktoré smeruje k páchaniu trestnej činnosti. Vyskytujú sa však aj prípady opačného charakteru, v prípade ktorých sa dieťaťu venuje nadmerná pozornosť, čo môže viesť k určitým druhom neurotizmu. Tamášová (2008, s. 32) v tejto súvislosti uvádza: „*Dlhodobé výskumy ukázali, že v rodinách delikventne sa správajúcich adolescentov sa rodičia menej starajú o vytvorenie zábran v asociálnom správaní detí alebo je ich výchovný štýl nekonzistentný – niekedy dieťa za priestupok tvrdo trestajú, inokedy za to isté netrestajú*“. Kruté telesné tresty môžu byť tiež zdrojom kriminality, dieťa si prostredníctvom nich osvojuje násilné reakcie, ktoré postupom času považuje za prirodzené. Má snahu vyhnúť sa trestom a v dôsledku toho sa snaží zdržiavať mimo domova, klame, môže sa vytvoriť fenomén tuláctva. V dôsledku toho sa často zoskupuje s rovesníkmi a

spoločne páchajú trestnú činnosť. Kruté telesné tresty teda podnecujú deti k páchaniu trestnej činnosti, pričom sa paradoxne rodičia často snažia prostredníctvom takýchto trestov na deti výchovne pôsobiť.

Rozvodovosť možno taktiež označiť ako možný zdroj kriminality mladistvých. Dieťa môže v dôsledku nestabilného rodinného prostredia páchať trestnú činnosť, delikventným správaním chce na seba upozorniť. V prípade, ak je zverené do starostlivosti matky, často absentuje mužský vzor správania, pričom matka zastupuje vo výchove aj otca a je nadmerne zaťažená. V dôsledku týchto skutočností nezvláda výchovu detí, ktoré sa môžu uchýliť k páchaniu trestnej činnosti.

V prieskume, ktorý sme realizovali, sa k spáchaniu akéhokoľvek skutku, ktorý môže naplniť skutkovú podstatu niektorého trestného činu, priznalo 60,87 % opýtaných žiakov pochádzajúcich z neúplných rodín a k spáchaniu takého skutku sa priznalo iba 36,67 % opýtaných pochádzajúcich z úplných rodín.

Páchanie trestnej činnosti mladistvým však môže nastať aj v rodine, kde navonok nie sú problémy. Možno sa domnievať, že motívom na páchanie uvedenej trestnej činnosti býva predovšetkým nuda, snaha vyniknúť a presadiť sa v skupine, demonštrácia fyzickej sily. Dieťa pritom nemusí pochádzať z rozvrátenej rodiny, ani sa nemusí jednať o nevhodný výchovný štýl rodičov. Je preto podstatné, aby rodičia nezanedbávali budovanie dôvery so svojimi deťmi, aby im prejavovali lásku, porozumenie, aby sa zaujímali o ich trávenie voľného času, rovesníkov, prospech a problémy v škole. Je tiež potrebné predchádzať tomu, aby dieťa začalo užívať drogy, z čoho môžu prameniť vyššie uvedené problémy.

Za ďalší zdroj kriminality žiakov možno označiť **médiá**. Medzi médiá možno v súčasnosti zaradiť najmä televíziu, rozhlas, internet a tlač. Na úlohu médií (predovšetkým televízie) v oblasti podpory násilia sa v minulosti vyskytli viaceré protichodné názorové prúdy. Niektoré tvrdia, že násilie zobrazované v médiách znižuje podiel násilnej kriminality, potenciálny agresor si sledovaním násilia vybije svoju agresiu a v reálnom živote ju v dôsledku týchto skutočností dokáže potlačiť. Podľa inej teórie, zobrazovanie násilia v médiách posilňuje kriminálne tendencie, avšak iba u tých jedincov, ktorí ich majú aj bez ohľadu na mediálny obsah.

Myslíme si, že neustálym zobrazovaním násilia v médiách rastie aj tolerancia spoločnosti voči násilnej kriminalite a v prípade, ak má jedinec sklony k násiliu, tento mediálny vplyv ich len posilňuje. Nevhodnosť obsahového zamerania médií má predovšetkým vplyv na nárast drogovej a násilnej kriminality, pretože práve tieto oblasti sú vo veľkej miere súčasťou mediálneho obsahu.

Značný vplyv na násilné správanie detí majú aj videohry, ktoré sú svojim obsahom často nevhodné pre mládež, napriek tomu sú veľmi populárne. Vyskytujú sa však aj názory o pozitívnom vplyve videohier na mladistvých, že videohry môžu rozvíjať tvorivosť a schopnosť kooperácie.

Výrazným zdrojom kriminality mladistvých môže byť aj **škola**. V nej sa žiaci zoskupujú do skupiniek, v ktorých sa vytvárajú medzi nimi rôzne vzťahy. Školské prostredie sústreďuje veľké množstvo mladých ľudí a v dôsledku tejto skutočnosti dochádza k rozličným interakciám medzi mladistvými navzájom, a tiež medzi mladistvými a pedagogickými zamestnancami.

Jedným zo zdrojov vzniku delikventného správania mladistvých v škole môžu byť ich zlé výsledky, slabá motivácia a celkový negatívny postoj ku škole. Mladistvý delikvent sa môže prejavovať aj vo vzťahu k svojim spolužiakom, ktorých môže šikanovať.

Šikanovanie neprebíha len vo forme dvojice agresor a šikanovaný, ale často šikanujú aj skupiny. V prípade šikany jednotlivca – agresora alebo skupina, úmyselne a zväčša opakovaným konaním fyzicky alebo psychicky napáda jedného alebo viacerých spolužiakov, pričom využíva agresiu a manipulatívne prostriedky. V niektorých prípadoch môže ísť až o extrémne prípady šikany, ako uvádza Martínek (2009, s. 128): *„Agresori sú úplne opojení svojou mocou, v ubližovaní obetiam im nič nezabráni, jeho formy sú v extrémnych prípadoch také agresívne a hrubé, že hrozí ťažké ublíženie na zdraví a v najhoršom prípade i smrť obeť. Sú známe prípady, kedy obeť boli pálené žeravým železom, vyhadzované v skrinkách z vyšších poschodí školy či domovov mládeže, škrtené a pod.“* Môže dochádzať aj k tzv. Štokholmskému syndrómu, keď obeť plní pokyny páchatel'a a vnútorne sa s ním stotožní. K takýmto extrémnym prípadom však dochádza v prípade mladistvých, umiestnených v reedukačných zariadeniach, kde sa vytvára určitý druh subkultúry.

Vo väčšine prípadov žiaci na pôde školy páchajú trestný čin nebezpečného vyhrážania, lúpeže, vydierania, poškodzovania cudzej veci, krádeže, nebezpečného prenasledovania, ublíženia na zdraví a v niektorých extrémnych prípadoch aj trestný čin sexuálneho násillia alebo znásillenia. V prípade trestnej činnosti páchanej na pôde škôl je však nutné poznamenať, že iba zanedbateľné percento z takto páchanej trestnej činnosti sa objasní, keďže ostáva vo forme latentnej kriminality (Martínek, 2009).

Ako sme už vyššie uviedli, delikventné skupiny sa formujú predovšetkým v školách, pretože sa tu vyskytujú skupiny rovesníkov, avšak následne sa stretávajú aj mimo školy. Zoskupujú sa predovšetkým v pohostinstvách a diskotékach, kde často požívajú alkohol a drogy, pričom na tento spôsob života im chýbajú peniaze, a to následne môže viesť k trestnej činnosti.

Najčastejšie druhy kriminality páchanej mladistvými

Jedným z najčastejšie páchaných druhov kriminality mladistvými je **majetková kriminalita**. „*Majetková kriminalita v užšom zmysle slova je trestná činnosť, kde trestne zodpovedný páchatel' bez ohľadu na spôsob páchania, formu vlastníctva majetku, voči ktorému jeho útok smeruje, tento ohrozuje alebo sa ho zmocní s cieľom trvalého alebo dočasného užívania a kde konečným cieľom je získanie neoprávneného prospechu*“ (Horváthová, Ondicová, 2008, s. 62).

Páchanie majetkovej kriminality mladistvými sa vyznačuje predovšetkým tým, že mladiství páchajú najmä drobné krádeže. Zväčša kradnú v škole alebo v obchodoch, ale časté sú aj vreckové krádeže, pričom mladiství páchatelia obvykle ani nevedia, že svojím konaním naplňajú skutkovú podstatu trestného činu. Podľa Hupkovej (1997, s. 11): „*U osôb mladistvých a blízkyh veku mladistvých s ohľadom na ich fyzické predpoklady a psychické danosti sú príznačné krádeže vlámaním, predovšetkým do pivníc, motorových vozidiel, bytov, ale aj objektov, rôznych obchodov a firiem*“.

V nami realizovanom prieskume sa 23,08 % opýtaných priznalo k spáchaniu drobnej krádeže a rovnaké číslo opýtaných uviedlo, že už ukradli poľnohospodárske plodiny z poľa, drevo z lesa alebo rybu z rybníka, pričom je možné, že uvedeným konaním mohli naplniť skutkovú podstatu trestného činu krádeže.

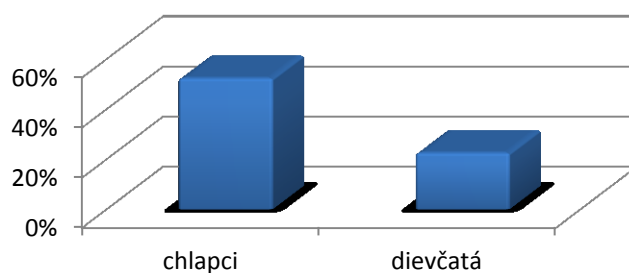
Najčastejším dôvodom pre páchanie majetkovej kriminality býva predovšetkým zlá sociálno-ekonomická situácia rodín, keď sa mladiství takýmto spôsobom snažia uspokojiť svoje potreby. Za príznačné v oblasti majetkovej kriminality mladistvých možno označiť aj použitie mladistvého ako nástroja jeho rodičmi, ktorí ho navedú na takýto skutok.

Náš prieskum ďalej ukázal, že za jeden z najčastejšie páchaných trestných činov mladistvými našej výskumnej vzorky možno označiť poškodzovanie cudzej veci, a že mladiství naplňajú skutkovú podstatu tohto trestného činu najmä prostredníctvom grafítov. Podľa prieskumu grafít už kreslilo, resp. sprejovalo až 65,38 % opýtaných žiakov, pričom páchanie takéhoto druhu delikventnej činnosti je typické predovšetkým pre chlapcov. 52,38 % chlapcov uviedlo, že už kreslilo grafity, avšak ku kresleniu grafítov sa priznalo iba 22,58 % dievčat (graf č. 1).

Grafity sú typické najmä pre mestské oblasti, kde páchatel' farbou, sprejom alebo fixkou popíše steny budov alebo iné cudzie veci, čím naplní skutkovú podstatu trestného činu poškodzovania cudzej veci. Dospievajúci vo väčšine prípadov ani nevedia, že páchajú trestný čin. Motívom na spáchanie uvedeného skutku môže byť snaha vyniknúť a upozorniť na seba, ale aj túžba po dobrodružstve. Mladiství môžu uvedeným konaním spôsobiť značné škody,

pričom v praxi je pomerne ťažké odhaliť a dokázať páchanie tohto druhu trestnej činnosti.

Poškodzovanie cudzej veci formou grafity mladistvými

Graf č. 1: Poškodzovanie cudzej veci formou grafitov mladistvými

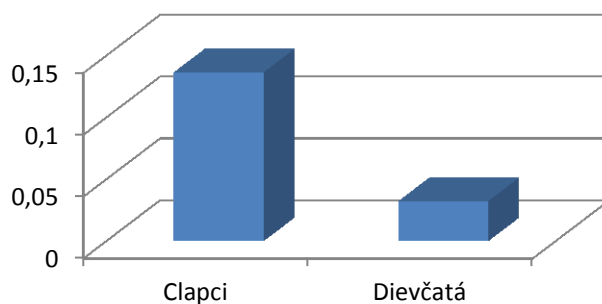
Zdroj: vlastné spracovanie.

Okrem majetkovej kriminality páchajú mladiství aj **násilnú kriminalitu**. Násilná kriminalita sa prejavuje predovšetkým lúpežami, vydieraním alebo ublížením na zdraví. Horváthová – Ondicová (2008, s. 63) uvádzajú, že: „*násilná kriminalita predstavuje skupinu trestných činov, pri ktorých páchatel úmyselne používa násilie (fyzické alebo psychické) alebo hrozbu násilia ako prostriedok na konečný predmet útoku – ľudské telo, alebo ako násilný prostriedok na získanie neoprávneného prospechu*“.

Z nášho prieskumu vyplynulo, že 13,64 % opýtaných chlapcov a 3,23 % opýtaných dievčat uviedlo, že už niekoho zbili tak, že ho vážnejšie zranili, pričom uvedeným konaním mohli naplniť skutkovú podstatu trestného činu ublíženia na zdraví. Z uvedeného vyplýva, že chlapci, ktorí boli respondentmi predmetného prieskumu, majú vo vyššej miere sklony k násilnej kriminalite. Uvedené výsledky prieskumu sú spracované v grafe č. 2.

Ublíženie na zdraví mladistvými

Graf č. 2: Ublíženie na zdraví mladistvými

Zdroj: vlastné spracovanie.

Motív na páchanie takejto trestnej činnosti býva rôzny, ide predovšetkým o demonštráciu fyzickej sily, snahu získať majetkový prospech alebo snahu zaujať.

Mladiství páchajú často násilnú kriminalitu najmä v rámci školských kolektívov a v internátnych a ústavných zariadeniach pre mladistvých. V tejto súvislosti však Martínek (2009) tvrdí, že takáto trestná činnosť ostáva v drvivej väčšine prípadov vo forme latentnej kriminality a k vyvedeniu trestnoprávných následkov dochádza iba v tých najmarkantnejších prípadoch.

Ďalším druhom kriminality páchanej mladistvými je **mravnostná kriminalita**. „Z kriminologického hľadiska mravnostnú kriminalitu (MK) možno charakterizovať ako kriminalitu, páchaním ktorej si páchatel ukája svoj pohlavný pud spôsobom, ktorý spoločnosť netoleruje, ba naopak, sankcionuje, resp. táto kriminalita je v spojení s prostitúciou“ (Kandráč, 2008, s. 6).

Do oblasti mravnostnej kriminality, ktorú páchajú mladiství, možno zaradiť predovšetkým sexuálne zneužívanie, sexuálne násilie, znásilnenie, súlož medzi príbuznými. Trestný čin sexuálneho zneužívania páchajú väčšinou priatelia dievčat mladších ako 15 rokov, keď udržiavajú sexuálny pomer, pričom si často ani neuvedomujú trestnoprávne následky svojho konania.

Ďalším výrazným druhom kriminality mladistvých je **drogová kriminalita**. Rozmach drogovej kriminality je vo všeobecnosti príznačný pre obdobie po roku 1989. Príčinou uvedeného stavu môže byť najmä jednoduchšia dostupnosť návykových látok po otvorení hraníc, zvýšená spoločenská tolerancia

v mravnostnej oblasti a vo vzťahu k užívaniu návykových látok, ktorá je zapríčinená aj vysielaním médií.

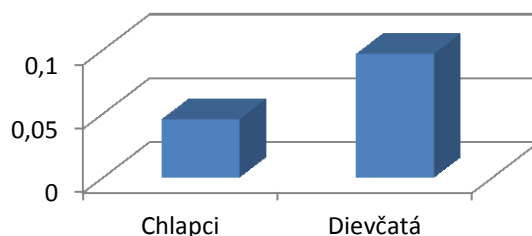
Na drogovú kriminalitu mladistvých zväčša nadväzuje ďalšie delikventné konanie vyúsťujúce do majetkovej alebo násilnej kriminality. Mladistvý, ktorý užíva drogy, si totiž týmto spôsobom zabezpečuje finančné prostriedky na ich získanie. Pre mladistvých, často aj z dobre finančne zabezpečených rodín, sa v poslednom období stalo veľmi populárne užívanie marihuany. Na základe analýzy súdnych rozhodnutí zverejnených na webovom sídle Ministerstva spravodlivosti SR (www.justice.gov.sk) sa domnievame, že súdy vo veciach prechovávaní omamných a psychotropných látok väčšinou pri ukladaní trestu odňatia slobody postupujú v zmysle ust. § 49 ods. 1 písm. a/ zákona č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, teda povoľujú podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody (viď napr. rozsudok Okresného súdu Martin sp. zn. 1T/100/2014 zo dňa 4. 2. 2015, rozsudok Okresného súdu Rimavská Sobota sp. zn. 3T/17/2015 zo dňa 20. 2. 2015, rozsudok Okresného súdu Považská Bystrica sp. zn. 1T/5/2015 zo dňa 28. 1. 2015).

Primárnym cieľom trestu uloženého mladistvému má byť predovšetkým jeho prevýchova v riadneho člena spoločnosti a zamedzenie ďalšej recidívy, pričom výkon trestu odňatia slobody môže byť pre mladistvého „školou kriminality“, teda prostriedkom na osvojenie si ďalšieho kriminálneho správania. V tomto smere je vo vzťahu k prístupu k mladistvým delikventom zaujímavý nemecký model, ktorý umožňuje ukladanie krátkodobých trestov vo výmere niekoľkých dní. Slúži ako určitý druh výstrahy mladistvým páchatelom. Zavedenie prvkov tohto modelu by mohlo byť prospešné aj v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky a v prípade, ak by finančné náklady spojené s výkonom trestu znášali rodičia mladistvého páchatel'a, by tak bolo uloženie tohto druhu trestu aj sankčným opatrením vo vzťahu k rodičom mladistvého ako trest za zanedbanie výchovy.

Je však nevyhnutné podotknúť, že aj keď trest odňatia slobody by sa mal mladistvému uložiť len v prípade nevyhnutnosti, je potrebné mať na zreteli jeden z hlavných cieľov trestného práva, ktorým je ochrana spoločnosti, preto prílišná tolerancia ku kriminálnemu správaniu mladistvých nie je na mieste.

Prieskum zisťovania druhov kriminality, ktorých sa mladiství najčastejšie dopúšťajú preukázal, že k užívaniu, resp. prechovávaní drog sa priznalo 4,59 % chlapcov a 9,68 % dievčat, pričom rovnaké percento opýtaných dievčat sa priznalo aj k šíreniu toxikománie. Z uvedeného teda možno vyvodit' záver, že dievčatá, ktoré boli respondentkami uvedeného prieskumu a užívajú drogy, ich aj ponúkajú a nabádajú iných k ich užitiu, pričom zrejme nie sú oboznámené so skutočnosťou, že svojím konaním naplňajú skutkovú podstatu trestného činu toxikománie. Uvedené výsledky prieskumu sú spracované v grafe č. 3.

Drogová kriminalita mladistvých

Graf č. 3: Drogová kriminalita mladistvých

Zdroj: vlastné spracovanie.

Kriminálne správanie mladistvých sa vyznačuje pomerne veľkou mierou rozmanitosti. Okrem uvedených druhov sú to predovšetkým trestné činy extrémizmu, týrania zvierat, výtržníctva, šírenia poplašnej správy, poškodzovanie všeobecne prospešného zariadenia.

Väčšina mladistvých, ktorí sa priznali k porušeniu zákona, skutok spáchala vo forme spolupáchateľstva, pričom hlavným motívom na protiprávne konanie bola u 93,76 % respondentov nuda a túžba zažiť dobrodružstvo a 78,85 % z celkového počtu opýtaných uviedlo, že v prípade, ak by mali vedomosť, že svojim konaním spáchajú trestný čin, tak by sa takéhoto konania nedopustili.

Z uvedeného vyplýva, že primárnym motívom trestnej činnosti mladistvých, ktorí boli respondentmi nášho prieskumu, je okrem nudy aj nedostatočné právne vedomie, resp. ľahostajnosť a nedostatočné uvedomenie si následkov trestnoprávneho postihu.

Možnosti prevencie kriminality mladistvých

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že prevencia kriminality je rovnako dôležitá, alebo dokonca dôležitejšia ako represia, nakoľko prostredníctvom prevencie sa podarí predísť jej nepriaznivým následkom, pričom je nepochybne výhodnejšia aj z finančného hľadiska.

Podľa Sejčovej (2009, s. 103) „zo spoločensko-praktického (činnostného) hľadiska prevencia kriminality predstavuje vedecky zdôvodnené, zámerné, cieľavedomé, plánovité a koordinované pôsobenie na príčiny a podmienky kriminality s cieľom odstrániť ich, alebo ich vhodným výberom foriem a metód pôsobenia aspoň sčasti eliminovať, prípadne ich negatívne javy obmedziť a súčasne podporovať vytváranie podmienok antikriminogénnych.“

Preveniou kriminality sa zaoberá aj Európska komisia, pričom podľa rozhodnutia Rady 2001/427/SVV z 28. mája 2001 o vytvorení Európskej siete pre prevenciu kriminality (EUCPN) „*prevencia kriminality zahŕňa všetky opatrenia, ktoré sú určené na kvantitatívne a kvalitatívne znižovanie alebo prispievajú iným spôsobom k zníženiu kriminality a pocitu neistoty občanov, buď prostredníctvom priameho odrádzania od trestnej činnosti, alebo prostredníctvom metód a zásahov určených na znižovanie príležitostí pre trestnú činnosť alebo príčin trestnej činnosti. Zahŕňa prácu vlády, príslušných orgánov alebo orgánov trestnej justície, orgánov miestnej správy, odborné združenia, súkromný a dobrovoľný sektor, výskumníkov a verejnosť za podpory médií*“ (Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010, s. 14). Slovenská republika zabezpečuje prevenciu kriminality predovšetkým prostredníctvom štátnych orgánov, najmä ministerstva vnútra, avšak v niektorých európskych krajinách sa prevencia kriminality zabezpečuje prostredníctvom miest a obcí, ktoré majú vlastné stratégie prevencie kriminality. V Slovenskej republike sa realizuje prevencia kriminality na celoštátnej, regionálnej a miestnej úrovni.

V dokumente s názvom *Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012 – 2015* vláda odporúča prevenciu sociálnej kriminality vo vzťahu k mladistvým, konkrétne „*formou výchovno-vzdelávacích aktivít v rámci vyučovacieho procesu, individuálneho a skupinového poradenstva, mimoškolskej výchovy, záujmovými činnosťami a aktivitami vo voľnom čase, profesijným výcvikom a rekvalifikáciou, pôsobením masovokomunikačných prostriedkov, vytváraním pracovných príležitostí, budovaním zariadení na preklenutie krízových životných situácií, alternatívnym riešením deliktov, výkonom opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, osobám v penitenciárnej starostlivosti formou prevýchovy a resocializácie, psychologickéj a liečebnej starostlivosti, profesijným výcvikom a rekvalifikáciou*“ (Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2012 – 2015, s. 30).

Klasifikácia a formy prevencie kriminality

Preveniu kriminality možno rozdeliť na primárnu, sekundárnu a terciárnu. Jadrom primárnej prevencie kriminality je zabránenie vzniku akéhokoľvek delikventného správania. V oblasti primárnej prevencie kriminality je rozhodujúce predovšetkým pôsobenie škôl, resp. občianskych združení, ktoré by mali pre mladistvých organizovať aktivity zamerané na predchádzanie negatívnych javov v správaní mladistvých. Čečet a Kotrecová (2007, s. 10) význam primárnej prevencie potvrdzujú: „*Nedostatok primárnej prevencie stojacej na začiatku celého systému a rezonujúcej najmä vo výchove a vzdelávaní znamená to, že aj napriek legislatívnemu zdôrazneniu potreby*

primárnej prevencie sa v praxi zameriavame len na sekundárnu a terciárnu ako kľúčovú“.

Sekundárna prevencia sa vyznačuje odhalením a preventívnym pôsobením na mladistvých, u ktorých sa začínajú prejavovať kriminálne tendencie, pričom jej podstatou je zabrániť ďalšiemu rozvoju takýchto prejavov. V tejto oblasti je kľúčová práca s mladistvými, ktorých konanie nedospelo až k naplneniu skutkovej podstaty niektorého trestného činu, avšak ich správanie je v rozpore so spoločenskými normami a v prípade ďalšieho prehľbovania negatívnych tendencií môže dospieť až k rozporu s právnymi normami.

Terciárna prevencia je zameraná na prácu s delikventnou mládežou, pričom jej hlavným účelom je zabránenie novej recidívy tým, že sa nevyhnutne zameria na pôsobenie na mladistvého v čo najmladšom veku. Preto treba pracovať s mládežou už v základných školách a zabezpečiť kvalitnú penitenciárnu starostlivosť o mladistvých, ktorí sú vo výkone trestu odňatia slobody a predísť tak novej recidívy po prepustení z výkonu trestu.

Teória kriminológie klasifikuje prevenciu kriminality aj ako sociálnu, situačnú a prevenciu viktimizácie.

Sociálna prevencia sa zameriava na vytváranie lepších ekonomicko-sociálnych podmienok spoločnosti, predovšetkým za účelom predchádzania sociálnej kriminality, jej cieľom je aj skvalitnenie voľnočasových aktivít a kultúrneho života spoločnosti.

Situačná prevencia vytvára rámec prevencie kriminality prostredníctvom rôznych technických prostriedkov, akými sú napríklad kamerové systémy, ktorých účelom je odradiť potenciálneho páchatel'a od páchania trestnej činnosti alebo jeho jednoduchšia identifikácia.

Prevencia viktimizácie sa zameriava na zvyšovanie poznatkov ľudí o tom, ako reagovať v situáciách kriminálneho charakteru, ako napr. lúpež, pokus o ublíženie na zdraví, krádež a pod. a ako sa nestáť obeťou trestného činu. Uvedený druh prevencie kriminality sa realizuje predovšetkým prostredníctvom rôznych kurzov a prednášok, ktoré realizujú aj príslušníci policajného zboru, ale aj prostredníctvom médií.

V rámci prevencie kriminality mladistvých je nevyhnutná koordinácia medzi pedagogickými, zdravotníckymi a orgánmi sociálnoprávnej kurately, rovnako aj rodičmi mladistvých. Potvrďuje to aj Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike: *„Okrem poznania príčin a podmienok páchania trestných činov, individuálnych i sociálnych, preto pristupuje ako ďalšia podmienka efektívnosti preventívnych aktivít poznanie života súčasnej mládeže, spôsobu jej myslenia, hodnotových orientácií, problémov a subkultúry mládeže“* (Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010, s. 18). Takýto prístup si vyžaduje predovšetkým odborné personálne

vybavenie polície, škôl, súdov, prokuratúry a samosprávnych orgánov, ale aj mimovládnych a neziskových organizácií.

Rámec prevencie kriminality mladistvých je v Slovenskej republike zabezpečený najmä prostredníctvom zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov. Sociálni kurátori vykonávajú úkony zamerané na prevenciu a nápravu mladistvých, ktorí sú potencionálnymi páchatelmi trestných činov (napríklad tí, ktorí zanedbávajú školskú dochádzku), resp. už spáchali trestný čin, alebo čin inak trestný.

Školské zariadenia by mali v oblasti prevencie kriminality v úzkej kooperácii spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi, požadované výsledky možno dosiahnuť iba vzájomnou výmenou informácií a kompetentnou prácou s mladistvými medzi príslušnými orgánmi.

V Slovenskej republike v ostatných rokoch prebiehalo alebo prebieha niekoľko projektov zameraných na preventívno-výchovné pôsobenie na mladistvých. Projekty sú realizované prostredníctvom policajného zboru na pôde škôl. Ide napríklad o projekty Správaj sa normálne!, Oliho príbeh, Tvoja správna voľba, Zodpovedne.sk. atď.

Podľa dostupných štatistík (napr. Štatistická ročenka Generálnej prokuratúry SR za rok 2013) pozorujeme od roku 2011 postupný pokles počtu obžalovaných mladistvých (Tab. 1). Napriek skutočnosti, že pokles nie je obzvlášť výrazný, takýto trend je možné vnímať pozitívne, avšak je naďalej nevyhnutné venovať otázkam prevencie kriminality mladistvých náležitú pozornosť, a to aj s cieľom markantnejšieho poklesu počtu obžalovaných mladistvých.

Tabuľka č. 1: **Prehľad obžalovaných mladistvých**

	rok 2009	rok 2010	rok 2011	rok 2012	rok 2013
Počet obžalovaných mladistvých	4 286	2 730	3 934	3 682	3 516

Zdroj: Štatistická ročenka generálnej prokuratúry za rok 2013.

Záver

Jednotlivé druhy páchania trestnej činnosti mladistvými sa menia aj v závislosti od aktuálneho stavu spoločnosti a technického pokroku. Mladiství, ktorí boli respondentmi prieskumu, sa najčastejšie dopustili majetkovej (najmä formou poškodzovania cudzej veci) a násilnej kriminality. Podľa ich odpovedí možno konštatovať, že väčšina opýtaných prieskumu má **nízke právne vedomie**. **78,85 %** z celkového počtu opýtaných totiž uviedlo, že v prípade, ak by mali vedomosť, že svojím konaním spáchajú trestný čin, tak by sa takéhoto konania

nedopustili. Ich motívom páchania trestnej činnosti bola najmä **nuda a túžba prežiť dobrodružstvo (93,76 % opýtaných žiakov)**.

LITERATÚRA

- ČEČOT, V. – KOTRECOVÁ, A. 2007. *Ako ďalej s prevenciou kriminality mládeže?* In: Sociálna prevencia : Informačno-vzdelávací bulletin rezortu kultúry . Prevencia kriminality, roč. 2, č. 1. ISSN: 1336-9679, s. 10.
- HORVÁTHOVÁ, A. – ONDICOVÁ, M. 2008. *Deti ako páchatelia i obeť trestnej činnosti*. In: Deti a protispoločenská činnosť. Zborník z medzinárodnej konferencie. Bratislava: Kancelária verejného ochrancu práv, s. 62 – 63.
- HUPKOVÁ, I. 1997. *Kriminalita mládeže a preventívno-výchovné pôsobenie*. Bratislava: Národné osvetové centrum, ISBN 80-7121-128-1.
- IVOR, J. 2006. *Trestné právo hmotné – Všeobecná časť*. Bratislava: Iuraedition, ISBN 80-8078-084-6.
- KANDRÁČ, P. 2008. *Deti ako páchatelia i obeť trestnej činnosti*. In: Deti a protispoločenská činnosť. Zborník z medzinárodnej konferencie. Bratislava: Kancelária verejného ochrancu práv, s. 6.
- KOPP, P. 2009. *Kapitoly z forenzej (súdnej) psychológie*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, ISBN: 978-80-8083-815-7.
- ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, ISBN 978-80-224-1074-8.
- MARTÍNEK, Z. 2009. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. České Budějovice: Grada, ISBN 978-80-247-2310-5.
- Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012 – 2015* Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2012.
- Stratégia prevencie kriminality v Slovenskej republike na roky 2007 – 2010*. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2007.
- SEJČOVÁ, L. 2009. *Základy sociálnej patológie*. Bratislava: Stimul, ISBN 978-80-89236-73-2. dostupné online: http://stella.uniba.sk/texty/SL-Zaklady_socialnej_patologie.pdf.
- TAMÁŠOVÁ, V. 2008. *Rodina a škola ako kriminogénny faktor*. Bratislava: Lingos, ISBN 978-8089328-00-0.

Peter Čonka je absolventom Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Od roku 2011 vykonáva funkciu vyššieho súdneho úradníka na Okresnom súde Galanta a súčasne je od roku 2014 aj externým doktorandom na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v odbore trestné právo. Vo vedeckej oblasti sa zameriava najmä na postavenie mladistvých v trestnom práve.

Andrea Čonková vyštudovala učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. V súčasnosti vyučuje predmety Pedagogika a Rétorika na katedre pedagogiky NHF EU v Bratislave. Zameriava sa na vzdelávanie budúcich učiteľov ekonomických predmetov. Vo vedeckej činnosti sa orientuje predovšetkým na teóriu vyučovania a problematiku osobnosti učiteľa.

JUDr. Peter Čonka
Univerzita Mateja Bela
Katedra trestného práva, Právnická fakulta
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica
e-mail: peter.conka13@gmail.com

Mgr. Andrea Čonková, PhD.
Ekonomická univerzita
Katedra pedagogiky, Národohospodárska fakulta
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
e-mail: andrea.conkova@euba.sk